

KARAKTERISTIKE OBITELJSKOG OKRUŽENJA I ZADOVOLJSTVO OBITELJSKIM ŽIVOTOM IZ PERSPEKTIVE ADOLESCENATA

SAŽETAK

Cilj ovog rada je utvrditi kako adolescenti procjenjuju zadovoljstvo obiteljskim životom te ispitati postoje li razlike u navedenim procjenama ovisno o osobnim obilježjima sudionika istraživanja (spol, dob) te obilježjima obitelji (struktura obitelji, obrazovanje i zaposlenost roditelja). U istraživanju je sudjelovalo 10 138 učenika svih razreda srednjoškolskih programa iz pet većih hrvatskih gradova: grada Zagreba, Osijeka, Splita, Pule i Varaždina. Kvotni uzorak stratificiran je s obzirom na tri hrvatska srednjoškolska programa, trogodišnje, četverogodišnje strukovne i gimnazije te pojedinačna usmjerenja unutar svake od škola. U ukupnom uzorku je 47,5% mladića ($N = 4,595$), a prosječna dob iznosi $M_{dob} = 16.2$ ($SD_{dob} = 1,16$). Rezultati pokazuju kako postoje razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom adolescenata u odnosu na spol, dob, život u jednoroditeljskoj ili dvoroditeljskoj obitelji.

- 1 prof. dr. sc. Martina Ferić, prof. defektologije,
e-mail: martina.feric@erf.unizg.hr
- 2 izv. prof. dr. sc. Josipa Mihić, socijalna pedagoginja,
e-mail: josipa.mihic@erf.unizg.hr
- 3 izv. prof. dr. sc. Miranda Novak, prof. psihologije,
e-mail: miranda.novak@erf.unizg.hr
- 4 izv. prof. dr. sc. Valentina Kranželić, prof. defektologije,
e-mail: valentina.kranzelic@erf.unizg.hr

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: ožujak, 2021.
Prihvaćeno: siječanj, 2023.
UDK: 159.922.8-055.5/.7
DOI 10.3935/ljsr.v29i3.440

Martina Ferić¹
orcid.org/0000-0002-4807-5701

Josipa Mihić²
orcid.org/0000-0003-3678-097X

Miranda Novak³
orcid.org/0000-0002-7220-7858

Valentina Kranželić⁴
orcid.org/0000-0001-9963-3171

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Ključne riječi:
adolescenti; zadovoljstvo obiteljskim
životom; obiteljsko okruženje

skoj obitelji te obrazovnim i radnim statusom roditelja. Podaci ukazuju na potrebu pravovremene implementacije učinkovitih programa promocije roditeljskih vještina i preventivnih intervencija usmjerenih na obitelj/roditelje, kao i važnost osjetljivosti intervencija na spolne razlike adolescenata. Sustavno ulaganje putem nacionalnih politika i programa koji će povećati prilike za (cjeloživotno) obrazovanje i zaposlenje roditelja čini se iznimno važnim ukoliko se želi ulagati u kvalitetu obiteljskog okruženja.

UVOD

Obitelj je kontekst u kojem se događa velik dio ljudskog razvoja, pogotovo u djetinjstvu. Ona je, za većinu, prvi kontekst u kojem se događa učenje te odvija proces socijalizacije – u kulturu, društvene norme i društvene uloge. Adolescencija je razdoblje velikih fizičkih promjena koje utječu na razne aspekte života adolescenata te razdoblje obilježeno ponašajnim promjenama poput pojačanog traženja uzbuđenja, stvaranja i utvrđivanja raznih socijalnih uloga, eksperimentiranja s različitim rizičnim ponašanjima (Nelson, Jarcho i Guyer, 2016.; Sheehan i sur., 2017.; Dahl i sur., 2018.). Obiteljsko okruženje jedno je od najvažnijih: može promovirati pozitivne razvojne ishode djece i mladih, a može utjecati i na one negativne. Tako se u kontekstu obiteljskog okruženja često istražuje utjecaj strukture obitelji (npr. Bradshaw, 2011.; Alboukordi i sur., 2012.; Fosco i sur., 2012.), stilova roditeljstva (npr. Hoskins, 2014.; Mensah i Kuranchie, 2013.; Smetana, 2017.; Luketić, 2018.), kvalitete odnosa roditelj-dijete (npr. Youngblade i sur., 2007.; Branje i sur., 2010.; Keresteš, Brković i Kuterovac Jagodić, 2011.; Elgar, Craig i Triets, 2012.), roditeljskog nadgledanja (npr. Ferić Šlehan, Mihić i Ricijaš, 2008.; Ryan, Jorm i Lubman, 2010.; Fosco i sur., 2012.; Dittus i sur., 2015.), komunikacije u obitelji (npr. Youngblade i sur., 2007.; Luk i sur., 2010.; Elgar, Craig i Triets, 2012.; Ljubetić, Reić Ercegovac i Mandarić Vukušić, 2020.), roditeljske podrške (npr. Ryan, Jorm i Lubman, 2010.; Sremić i Rijavec, 2010.; Inguglia i sur., 2015.) i uključenost roditelja u život djece (npr. Brooks i sur., 2012.; Wang i Sheikh-Khalil, 2014.; Pandžić, Vrselja i Merkaš, 2017.).

Zadovoljstvo adolescenata obiteljskim životom i utjecaj tog zadovoljstva na razvojne ishode mladih rjeđe je istraživano. Zadovoljstvo obiteljskim životom definira se kao stupanj osjećaja zadovoljstva unutar svoje obitelji (Olson, 2011.). Poff, Zabriskie i Townsend (2010.) navode kako je ono povezano s različitim aspektima obiteljskog života uključujući veću obiteljsku koheziju, prilagodljivost, komunikaciju i cjelokupno obiteljsko funkcioniranje. U literaturi je moguće naći više istraživanja koja povezuju zadovoljstvo životom adolescenata s nekim od čimbenika u obiteljskom okruženju. Tako neki autori (npr. Suldo i Huebner, 2004.; Størksen i sur., 2005.; Shahraki-Sanavi i sur., 2013.) navode kako čimbenici u obiteljskom okruženju igraju važnu ulogu u zadovoljstvu života mladih, uključujući uključenost roditelja, pozi-

tivne odnose roditelja i djeteta i socijalnu podršku roditelja. Proctor, Linley i Mal-tbyin (2012.) navode prilagodljiv i zadovoljavajuć obiteljski kontekst (npr. obiteljska struktura, stil roditeljstva, roditeljska emocionalna i socijalna podrška) te kvalitetu fizičkog okruženja kao značajne čimbenike u obitelji za osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata. Iako je relativno malo istraživanja koja istražuju povezanost zadovoljstva obiteljskim životom kod adolescenata i njihovih razvojnih ishoda, moguće je pronaći neka. Tako Stavropoulous i suradnici (2015.) navode kako je nisko zadovoljstvo obiteljskim životom često povezano s narušenim funkcioniranjem obitelji te prevladava među mladima sa simptomima depresije. Slično potvrđuju i drugi autori te navode kako je nisko zadovoljstvo obiteljskim životom povezano sa socijalnim i emocionalnim poteškoćama mladih (MacDonald i sur., 2005.; Vandeleur i sur., 2009.; Stavropoulous i sur., 2015.; Cenkseven Önder i Yilmaz, 2021.). S druge strane, veće zadovoljstvo obiteljskim životom adolescenata povezano je s pozitivnim razvojnim ishodima poput, općenito, većim razinama prosocijalnog ponašanja i samopoštovanja (Bandura i sur., 2011.; Cenkseven Önder i Yilmaz, 2012.; Kamaruddin i Sa'ad, 2015.).

Pregledom literature, moguće je pronaći i istraživanja koja utvrđuju razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom mladih s obzirom na spol i dob sudionika istraživanja. Agate (2007.) je proveo reprezentativno online istraživanje s 898 parova roditelja i djece u dobi od 9 do 18 godina u SAD-u usmjereno na razne obiteljske konstrukte, uključujući i zadovoljstvo obiteljskim životom. Rezultati su pokazali kako nema razlike u zadovoljstvu obiteljskim životom s obzirom na spol djece i adolescenata, međutim, utvrđene su razlike u odnosu na dob. Studija ukazuje kako se s porastom dobi smanjuje zadovoljstvo obiteljskim životom. Slične rezultate dobili su i Goldbeck i suradnici (2007.) koji su proveli istraživanje s 1 274 adolescenata u Njemačkoj usmjereno na procjenu zadovoljstva u različitim domenama života, uključujući procjenu zadovoljstva obiteljskim životom. U procjeni zadovoljstva obiteljskim životom nisu utvrđene razlike u odnosu na spol sudionika, ali su utvrđene razlike s obzirom na dob. Kao i u prethodno prikazanom istraživanju, u ovom je istraživanju također utvrđeno kako se zadovoljstvo obiteljskim životom smanjuje s porastom dobi. U recentnijem istraživanju, Da Costa i Neto (2019.) procjenjivali su zadovoljstvo obiteljskim životom srednjoškolaca u Portugalu (N = 252) te su rezultati pokazali kako nema razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom srednjoškoluca niti u odnosu na spol niti u odnosu na dob.

Istraživanja utjecaja strukture obitelji na zadovoljstvo obiteljskim životom adolescenata daju prilično jednoznačne rezultate. Zloković, Gregorović Belaić i Čekolj (2020.) iznose rezultate istraživanja koji pokazuju kako je procjena zadovoljstva životom veća kod adolescenata koji žive u dvoroditeljskim obiteljima. Čudina-Obradović i Obradović (2006.) navode kako su jednoroditeljske obitelji često izložene mnogobrojnim stresorima koji mogu utjecati na nižu procjenu zadovoljstva obiteljskim životom (npr. sukobi između roditelja, lošiji socioekonomski status). Ove nalaze

podupiru i strana istraživanja (npr. Antaramian, Huebner i Valois, 2008.; Levin, Dallago i Currie, 2012.; Rees, 2017.). Posebno je zanimljivo istaknuti istraživanje Reesa (2017.) koji uspoređuje povezanost između obiteljske strukture i dobrobiti djece u osam različitih europskih zemalja. Rezultati ove analize pokazuju kako djeca/mladi koji žive u dvoroditeljskim obiteljima gotovo uvijek procjenjuju zadovoljstvo obiteljskim životom u višim vrijednostima u usporedbi s djecom koja žive u drugim tipovima obitelji. Međutim, istraživanje je pokazalo i kako postoje samo djelomični dokazi da se te varijacije u zadovoljstvu obiteljskim životom mogu objasniti različitim razinama deprivacije i količine obiteljskog vremena u različitim tipovima obitelji. Autor stoga zaključuje kako je moguće da je obiteljsko funkcioniranje važnije za dobrobit djece i mladih nego sama obiteljska struktura. Ovaj zaključak podržavaju i drugi autori koji navode kako se na utjecaj obiteljske strukture na razvojne ishode djece ne može gledati izolirano već u kombinaciji s drugim čimbenicima poput zaposlenja roditelja, mentalnog zdravlja roditelja, obrazovanja roditelja te njihovih roditeljskih stilova (npr. Lansford i sur., 2001.; Carlson, 2006.; Mooney, Oliver i Smith, 2009.; Carlson i Berger, 2017.).

Utjecaj razine obrazovanja roditelja na zadovoljstvo obiteljskim životom mladih gotovo je neistražena tema i u literaturi se o tome ne nalazi previše podataka. Jedno starije istraživanje (Henry i Lovelace, 1995.) pokazalo je kako je razina obrazovanja roditelja povezana sa zadovoljstvom obiteljskim životom adolescenata, dok je s druge strane istraživanje Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić (2009.) pokazalo kako razina obrazovanja roditelja nije povezana sa zadovoljstvom životom kod adolescenata. Moguće je pretpostaviti kako razina obrazovanja roditelja često uvjetuje i ekonomski status obitelji, da obrazovanje roditelja posredno ima učinka na kvalitetu obiteljskog okruženja pa onda i na zadovoljstvo obiteljskim životom mladih, no ovu tezu ostaje dodatno istražiti.

Utjecaj zaposlenja roditelja na obiteljske varijable nešto je češće istraživano. Livazović i Bojčić (2019.) su u svojem istraživanju došli do rezultata kako je nezaposlenost majke povezana s nižom procjenom zadovoljstva obiteljskim životom u adolescenata, dok se nezaposlenost oca nije pokazala značajnom. Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić (2009.) pak iznose tezu kako su rezultati njihovog istraživanja pokazali da se značajnost utjecaja radnog statusa roditelja na zadovoljstvo životom u adolescenata gubi nakon kontrole percepcije adolescenata o ekonomskom statusu njihove obitelji, da su učinci (ne)zaposlenosti roditelja na zadovoljstvo životom u adolescenta neizravni, putem osjećaja ekonomskog pritiska ili zadovoljstva financijskom situacijom obitelji. Na tragu navedenog, istraživanje Frasquilho i suradnika (2016.) pokazuje kako su negativni učinci nezaposlenosti roditelja na zadovoljstvo životom mladih moderirani percipiranim zadovoljstvom mladih obiteljskim životom, ali ne i percipiranim bogatstvom. Navedeno ukazuje kako utvrđivanje prirode odnosa između (ne)zaposlenosti roditelja i dobrobiti mladih zahtijeva daljnja istraživanja, longitudinalne nacрте i kompleksnije analize podataka.

CILJ I SVRHA RADA

Svrha rada je istražiti zadovoljstvo obiteljskim životom adolescenata i neke karakteristike obiteljskog okruženja kao temelj kreiranja sveobuhvatnih znanstveno utemeljenih intervencija usmjerenih obiteljima. Cilj ovog rada je utvrditi kako adolescenti procjenjuju zadovoljstvo obiteljskim životom te ispitati postoje li razlike u navedenim procjenama ovisno o osobnim obilježjima sudionika istraživanja (spol, dob) te obilježjima obitelji (struktura obitelji, obrazovanje i zaposlenost roditelja).

Kako bi se ostvario cilj rada, postavljen je model istraživanja u kojem je zadovoljstvo obiteljskim životom zavisna varijabla, dok su osobna obilježja sudionika istraživanja (spol, dob) i struktura obitelji (jednoroditeljske/dvoroditeljske), zaposlenost i obrazovanje roditelja nezavisne varijable. Pretpostavlja se da će mladići, mlađi adolescenti, oni koji žive u dvoroditeljskim obiteljima, oni čiji su roditelji obrazovani i stalno zaposleni zadovoljstvo obiteljskim životom procjenjivati u višim vrijednostima nego djevojke, stariji adolescenti, oni koji žive u jednoroditeljskim obiteljima, oni čiji roditelji imaju niže razine obrazovanja te oni čiji su roditelji nezaposleni.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je u razdoblju od listopada 2018. do svibnja 2019. godine provedeno u okviru projekta Pozitivan razvoj adolescenta u Hrvatskoj, Laboratorij za preventivna istraživanja, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Sudionici istraživanja

U istraživanje je uključeno 10 138 srednjoškolaca svih razreda trogodišnjeg, četverogodišnjeg i gimnazijskog programa iz pet hrvatskih gradova: grada Zagreba, Splita, Osijeka, Pule i Varaždina. U svim je gradovima, osim u Zagrebu, planirano uključivanje kvote od 25% ukupne srednjoškolske populacije u tom gradu, no u Puli i u Splitu uključeno je 15% ukupne srednjoškolske populacije zbog manjeg odaziva škola. S obzirom na velik ukupan broj učenika u zagrebačkim srednjim školama, zagrebački je poduzorak ciljao 15% ukupne srednjoškolske populacije te je stratificiran prema tri tipa programa sukladno podacima dobivenima iz Ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba. Broj škola u svakom je stratumu izračunat na temelju ukupnog broja učenika u određenom programu, dok je pojedina škola birana prema veličini škole, prosječnom školskom uspjehu, području Grada Zagreba na kojem se škola nalazi te omjeru mladića i djevojaka u ukupnom broju učenika škole. U Gradu Zagrebu škole su birane i po najbrojnim programima koje pohađaju djevojke i koje pohađaju mladići kako bi sam uzorak što više zadržao karakteristike populacije. U

cjelokupnom je uzorku broj uključenih učenika iz svake škole proporcionalan omjeru broja učenika te škole u ukupnoj srednjoškolskoj populaciji tog grada. Ukupan broj sudionika čine učenici iz ukupno 77 škola iz svih pet gradova.

U istraživanju je sudjelovalo 47,5% mladića (N = 4,595) te 52,5% djevojaka (N = 5,087). Za 4,5% uzorka (N = 456) nema podataka o spolu. Prosječna dob sudionika iznosi 16,2 godine (SDdob = 1,16).

Raspodjela po dobi pokazuje kako je najmanje najmlađih (14 godina, 3%) i najstarijih (19 godina, 1%) sudionika istraživanja, dok su druge dobi relativno ravnomjerno raspoređene, posebno od 15 do 17 godina (15 godina (29%), 16 godina (26%), 17 godina (25%), 18 godina (16%). Pad broja osamnaestogodišnjaka uzrokovan je dijelom uzorka koji je pohađao trogodišnje obrazovne programe pa je u toj dobi već završio srednjoškolsko obrazovanje. U skladu s navedenim podacima o dobi sudionika istraživanja, prvi razred je pohađalo njih 27%, drugi razred 26%, treći razred 26%, dok je četvrti razred pohađalo 21% sudionika istraživanja.

Kao što je ranije navedeno, u istraživanju su sudjelovali učenici srednjih škola iz pet gradova u Republici Hrvatskoj. Najveći broj sudionika istraživanja dolazi iz Zagreba (47,6%), a najmanji broj (6,9%) iz Pule. U ukupnom uzorku 12,5% sudionika je s područja Splita, 16,8% njih iz Osijeka te 16,2% iz Varaždina.

U odnosu na obrazovni program koji su sudionici istraživanja pohađali, 50% sudionika istraživanja pohađalo je četverogodišnji strukovni program, njih 27% trogodišnje strukovne programe, dok je 23% ispitanih srednjoškolaca pohađalo gimnazijski program školovanja.

Instrumenti

U istraživanju je korištena upitnička baterija koja je sadržavala više skala, a za potrebe ovog rada korišteni su podaci prikupljeni na sljedećim skalama:

Upitnik o demografskim podacima (izrađen za potrebe projekta). Upitnik sadrži pitanja kojima su se prikupljali osnovni podaci o sudionicima istraživanja kao što su spol, dob, ime škole, vrsta škole koju pohađaju, razred, ocjenu s kojom su završili prošli razred, dob roditelja, s kim žive, partnerski status roditelja te obrazovni i radni status roditelja (uključujući mirovinu).

Upitnik zadovoljstva obiteljskim životom (modificirano prema Family Satisfaction Scale; Olson i Gorall, 2006.). Skala sadrži 10 čestica koje opisuju zadovoljstvo obiteljskim životom ($\alpha = 0,94$). Sudionici su kod svake tvrdnje zaokružili onaj broj koji najbolje opisuje koliko su zadovoljni obiteljskim životom. Česticama je pridružena skala Likertovog tipa od 5 stupnjeva, od (1) jako nezadovoljan/na do (5) jako zadovoljan/na. S obzirom da je u nekoliko radova potvrđeno jednofaktorsko rješenje na hrvatskim uzorcima (npr. Ljubetić, Reić Ercegovac i Mandarić Vukušić, 2020.; Zloković, Gregorović Belaić i Čekolj, 2020.), na ovom uzorku nije provjeravana faktorska struktura upitnika.

Postupak

Istraživanje je provedeno u skladu s odredbama Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (2003.), a za njegovo provođenje dobivena je suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ministarstva znanosti i obrazovanja. Provedeno je grupno primjenom upitnika (metoda papir-i-olovka) u srednjim školama. Istraživanje se provodilo u razredu i trajalo je jedan školski sat. Učenicima je ponuđena podrška ukoliko je bilo potrebe za dodatnim objašnjenjima. Svi sudionici istraživanja dali su pisanu suglasnost za sudjelovanje u istraživanju. Suglasnost je sadržavala informacije o istraživanju i njegovim ciljevima, načinima postupanja s podacima, o pravima i zaštiti sudionika te eventualnim rizicima. Informaciju o istraživanju dobili su i roditelji sudionika istraživanja pisanim putem. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno. Primjenu upitnika proveli su istraživači i posebno educirani suradnici projekta, studenti preddiplomskog i diplomskog studija Socijalne pedagogije Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Metode obrade podataka

U analizi podatka korištene su metode deskriptivne statistike (frekvencije, mjere srednje vrijednosti) kako bi se opisao uzorak te opisala procjena zadovoljstva obiteljskim životom.

Normalnost distribucije frekvencija na upitniku zadovoljstva obiteljskim životom testirana je Kolmogorov-Smirnov testom. Test je pokazao značajno odstupanje frekvencija rezultata od normalne distribucije ($D(9869) = ,049$; $p = 0,000$) stoga su u analizi razlika korištene neparametrijske metode obrade podataka, Mann-Whitney i Kruskal Wallis test.

Zbog bolje preglednosti dobivenih rezultata, u istraživanju razlika po svim nezavisnim varijablama, dobiveni podaci na upitniku zadovoljstva obiteljskim životom rekodirani su u 3 kategorije. Novokreirane kategorije odnose se na: jako/uglavnom sam nezadovoljan/na, niti sam zadovoljan/na niti nezadovoljan/na, uglavnom/jako sam zadovoljan/na. Razlike po pojedinačnim nezavisnim varijablama (spol, dob, život u jednoroditeljskoj ili dvoroditeljskoj obitelji, obrazovanje roditelja, radni status roditelja) analizirane su na ukupnim prosječnim rekodiranim rezultatima zavisne varijable (zadovoljstvo obiteljskim životom).

REZULTATI

Obilježja obitelji

Obiteljski kontekst u kojem žive sudionici istraživanja istraživani je kroz nekoliko područja: dob roditelja, život u jednoroditeljskoj ili dvoroditeljskoj obitelji, broj braće i/ili sestara, odnos roditelja (partnerski status), obrazovanje oba roditelja te radni status oba roditelja.

Prosječna dob majki je 44,33 godine, a očeva 47,51 godina. S oba roditelja živi 80,1% sudionika istraživanja, s jednim roditeljem njih 19,2%, dok samo njih 0,7% ne živi niti s jednim roditeljem. S barem jednim bratom ili sestrom živi 83,4% sudionika istraživanja.

U odnosu na partnerski status roditelja, najveći broj roditelja je u braku i žive zajedno (78,7%), dok je 13,5% roditelja sudionika razvedeno. Za nešto manje od 1% roditelja nije poznat podatak o partnerskom statusu. U Tablici 1. prikazani su odgovori sudionika istraživanja u odnosu na partnerski odnos roditelja.

Tablica 1. Partnerski status roditelja

Partnerski status roditelja	N	%
U braku i žive zajedno	7 962	77,8
U braku, ali ne žive zajedno	213	2,1
Izvanbračna zajednica	173	1,7
Razvedeni	1 367	13,5
Jedan roditelj preminuo	325	3,2
Nešto drugo	71	0,7
Ukupno	10 138	100,0

U odnosu na stupanj obrazovanja roditelja (Tablica 2.), najveći broj njih ima završeno srednjoškolsko obrazovanje (54,4% majki i 59% očeva). Više ili visoko obrazovano je 38,6% majki i 35,6% očeva, s time da je vidljivo da nešto više majki (27,8%) od očeva (24,2%) ima fakultetsko obrazovanje. Nezavršenu osnovnu školu ima mali postotak roditelja (0,6% majki i očeva), kao i samo završenu osnovnu školu (6,4% majki i 4,8% očeva). Za 89 majki (0,9%) i 235 očeva (2,3%) sudionici istraživanja nisu dali podatke.

Tablica 2. Obrazovanje roditelja

Stupanj obrazovanja	Majka		Otac	
	N	%	N	%
Nezavršena osnovna škola	64	0,6	57	0,6
Završena osnovna škola	645	6,4	472	4,8
Završena srednja škola	5 468	54,4	5 845	59,0
Završena viša škola	1 081	10,8	1 132	11,4
Završen fakultet i viši stupanj obrazovanja	3 791	27,8	2 397	24,2
Ukupno	10 049	100,0	9 903	100,0

U istraživanju su prikupljeni i podaci o zaposlenosti roditelja. Podaci su prikazani u Tablici 3. Najveći broj roditelja je, očekivano, u stalnom radnom odnosu (76,2% majki i 80,7% očeva). Povremeno zaposleno je 6,5% majki i 5% očeva. Najveća razlika u radnom statusu roditelja vidljiva je u kategoriji »nezaposleni« gdje je znatno više majki u tom statusu od očeva (13,2% majki naprema 3,1% očeva) te u kategoriji »umirovljenici« gdje je zastupljeno znatno više očeva nego majki (9,4% očeva prema 1,7% majki). Nedostaju podaci za 97 majki (1%) i 307 očeva (3%).

Tablica 3. Radni status roditelja

Radni status roditelja	Majka		Otac	
	N	%	N	%
U stalnom radnom odnosu	7 653	76,2	7 935	80,7
Povremeno zaposleni	656	6,5	490	5,0
Nezaposleni	1 324	13,2	309	3,1
Umirovljenici	175	1,7	929	9,4
Nešto drugo	233	2,3	168	1,7
Ukupno	10 041	100,0	9 831	100,0

Zadovoljstvo obiteljskim životom

Zadovoljstvo obiteljskim životom istraživano je upitnikom zadovoljstva obiteljskim životom. U Tablici 4. prikazane su frekvencije odgovora sudionika istraživanja.

Tablica 4. Frekvencije odgovora na Upitniku zadovoljstva obiteljskim životom (%)

Koliko si zadovoljan sa:	<i>Jako nezadovoljan/na</i>	<i>Uglavnom nezadovoljan/na</i>	<i>Niti zadovoljan/na niti nezadovoljan/na</i>	<i>Uglavnom zadovoljan/na</i>	<i>Jako zadovoljan/na</i>
1. stupnjem bliskosti između članova tvoje obitelji	3,9	7,42	15,0	35,9	37,9
2. sposobnošću tvoje obitelji da se nosi sa stresom	5,6	12,0	21,8	37,8	22,8
3. sposobnošću tvoje obitelji da bude prilagodljiva	4,0	7,6	17,8	40,7	29,8
4. sposobnošću tvoje obitelji da dijeli lijepe događaje	2,8	4,1	10,3	27,6	55,2
5. kvalitetom komunikacije između članova tvoje obitelji	6,4	10,0	17,7	31,2	34,7
6. sposobnošću tvoje obitelji da riješi međusobna neslaganja	8,1	12,3	19,7	31,0	28,7
7. količinom vremena koje provodite zajedno kao obitelj	6,9	11,8	24,0	32,4	25,0
8. načinom na koji se u tvojoj obitelji raspravlja o problemima	9,4	13,7	22,7	30,7	23,5
9. načinom na koji se u tvojoj obitelji daju kritike	10,3	13,9	26,8	30,5	18,6
10. međusobnom brigom članova obitelji	3,4	4,1	10,8	26,7	55,0

Uvidom u Tablicu 4., vidljivo je kako sudionici istraživanja u najvišim vrijednostima procjenjuju zadovoljstvo sposobnošću njihove obitelji da dijeli lijepe događaje (uglavnom zadovoljno ili zadovoljno je 82,5% sudionika istraživanja) te zadovoljstvo međusobnom brigom članova obitelji (uglavnom zadovoljno ili zadovoljno je 81,7% sudionika istraživanja). Najmanje su zadovoljni načinom na koji se u obitelji daju kritike (jako nezadovoljno ili uglavnom nezadovoljno je 24,2% sudionika istraživanja) te načinom na koji se u njihovim obiteljima raspravlja o problemima (jako nezadovoljno ili uglavnom nezadovoljno je 23,1% sudionika istraživanja). Sudionici istraživanja u najvišim srednjim vrijednostima procjenjuju zadovoljstvo dijeljenjem lijepih događaja u obitelji ($M = 4,28$), brigom članova obitelji jednih o drugima ($M = 4,26$) te bliskosti članova obitelji ($M = 3,95$). U najnižim vrijednostima procjenjuju zadovoljstvo načinom davanja kritika ($M = 3,33$) i načinom raspravljanja o problemima u obitelji ($M = 3,45$).

Razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom s obzirom na spol

Za analizu spolnih razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom korišten je neparametrijski Mann-Whitney test. Rezultati pokazuju kako postoji značajna razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom između mladića i djevojaka ($MW U = 10509125,50$, $p = 0,000$).

Tablica 5. Prikaz rezultata Mann-Whitney testa u odnosu na spolne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskom životom

Spol	Zadovoljstvo obiteljskim životom		
	N	Srednji rang	Suma rangova
Muški	4 563	5049,88	23042613,50
Ženski	5 071	4608,40	23369181,50
Ukupno	9 634		

Iz Tablice 5. vidljivo je da mladići postižu viši rang. Rezultati Mann-Whitney testa ukazuju kako mladići u značajno višim vrijednostima procjenjuju zadovoljstvo obiteljskim životom nego djevojke.

Razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom s obzirom na dob

Za testiranje dobnih razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom korišten je Kruskal-Wallis test, a za testiranje razlika među pojedinim grupama Mann-Whitney test. Rezultati Kruskal-Wallis i Mann-Whitney testa prikazani su u Tablici 6.

Tablica 6. Prikaz rezultata Kruskal-Wallis i Mann-Whitney testa za dobne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom

	Zadovoljstvo obiteljskim životom		
	Prosječni rang	KW	MWU
1. razred	5298,38	$\chi^2 = 62,620^{***}$	$1 > 2,3,4^{***}$
2. razred	5053,95		$2 > 3,4^{***}$
3. razred	4913,12		
4. razred	4817,63		

*** $p = 0,000$; * $p \leq 0,050$

Rezultati pokazuju kako postoji značajna razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom u odnosu na dob sudionika istraživanja ($\chi^2 = 62,620$, $df = 3$, $p = 0,000$). Zadovoljstvo obiteljskim životom opada s višom dobi sudionika istraživanja. Mann-Whitney test pokazuje kako postoje značajne razlike u odnosu na 1., 2. i 3. razred ($p \leq 0,05$) dok nema razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom sudionika istraživanja koji pohađaju 3. i 4. razred ($p = 0,183$).

Razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom u odnosu na obilježja obitelji

Kod istraživanja razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom provedena analiza razlika u odnosu na to žive li sudionici istraživanja u dvoroditeljskoj ili jednoroditeljskoj obitelji, obrazovanje roditelja i zaposlenost roditelja.

Život u dvoroditeljskoj ili jednoroditeljskoj obitelji. S obzirom da je Kolmogorov-Smirnov test pokazao da distribucija frekvencija na upitniku zadovoljstva obiteljskim životom značajno odstupa od normalne, za testiranje razlika proveden je Mann-Whitney test. Analiza pokazuje kako postoje značajne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom s obzirom na to žive li sudionici istraživanja u dvoroditeljskoj ili jednoroditeljskoj obitelji (MW $U = 2846938,500$, $p = 0,000$). Rezultati analize prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7. Prikaz rezultata Mann-Whitney testa u odnosu na razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom između sudionika koji žive u dvoroditeljskoj ili jednoroditeljskoj obitelji

	Zadovoljstvo obiteljskim životom		
	N	Prosječni rang	Suma rangova
Jednoroditeljska obitelj	850	3774,84	3208613,50
Dvoroditeljska obitelj	8 087	4541,96	36730839,50
Ukupno	8 937		

Uvidom u Tablicu 7. vidljivi su viši rangovi kod sudionika istraživanja koji žive u dvoroditeljskoj obitelji nego onih koji žive u jednoroditeljskoj. Može se zaključiti kako sudionici istraživanja koji žive s oba roditelja izvještavaju o većem zadovoljstvu obiteljskim životom.

Obrazovanje roditelja. Obrazovanje roditelja u upitniku je opisano kroz 5 kategorija: nezavršena osnovna škola, završena osnovna škola, završena srednja škola, završena viša škola te završeno fakultetsko obrazovanje ili više. Kako bi se postigla veća ujednačenost među kategorijama te kako bi rezultati analize bili pregledniji, za istraživanje razlika u odnosu na obrazovanje roditelja napravljene su nove kategorije obrazovanja roditelja: niže od srednjoškolskog obrazovanja (očevi 5,3%; majke 7,1%), srednjoškolsko obrazovanje (očevi 59,%; majke 54,4%), i više od srednjoškolskog obrazovanja (očevi 35,6%; majke 38,5%). Za testiranje razlika korišten je Kruskal-Wallis test, a za testiranje razlika među pojedinim grupama Mann-Whitney test. Rezultati Kruskal-Wallis testa i Mann-Whitney testa za testiranje razlika među skupinama su prikazani u Tablici 8.

Tablica 8. Prikaz rezultata Kruskal-Wallis testa u odnosu na razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom s obzirom na obrazovanje roditelja, odvojeno za očeve i majke

	Zadovoljstvo obiteljskim životom					
	Očevi			Majke		
	Prosječni rang	KW	MWU	Prosječni rang	KW	MWU
Niže od srednjoškolskog obrazovanja (1)	4712,35			4775,36		
Srednjoškolsko obrazovanje (2)	4961,16	$\chi^2 = 6,448^*$	$2 > 1^*$	5011,57	$\chi^2 = 7,560^*$	$2 > 1^{**}$ $3 > 1^{**}$
Više od srednjoškolskog obrazovanja (3)	4908,11			5025,99		

*** $p = 0,000$; ** $p \leq 0,010$; * $p \leq 0,050$

Rezultati Kruskal-Wallis testa pokazuju kako postoji značajna razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom i u odnosu na obrazovanje oca ($\chi^2 = 6,448$, $df = 2$, $p = 0,040$) i u odnosu na obrazovanje majke ($\chi^2 = 7,560$, $df = 2$, $p = 0,023$).

Mann-Whitney test pokazuje kako postoje značajne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom samo u odnosu sudionika istraživanja čiji očevi nisu završili srednjoškolsko obrazovanje i onih čiji su očevi završili srednjoškolsko obrazovanje ($p = 0,014$). Rangovi odgovora sudionika čiji su očevi završili srednjoškolsko obrazovanje značajno su viši. Nema razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom po ostalim razinama obrazovanja očeva ($p \geq 0,05$). Kada se radi o obrazovanju majki, postoje značajne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom kod sudionika čije majke nisu završile srednjoškolsko obrazovanje i onih koje jesu ($p = 0,010$) te onih koje nisu završile srednjoškolsko obrazovanje i onih koje imaju završen viši stupanj obrazovanja od srednje škole ($p = 0,007$). U oba slučaja, sudionici čije su majke završile viši stupanj obrazovanja postižu više rangove, odnosno zadovoljstvo obiteljskim životom procjenjuju većim. Nema značajnih razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom sudionika čije su majke završile srednjoškolsko obrazovanje i onih koje imaju višu razinu obrazovanja od srednje škole ($p \geq 0,05$).

Zaposlenost roditelja. Zbog specifičnosti svakog istraživanog radnog statusa roditelja i mogućeg utjecaja na procjenu zadovoljstva obiteljskim životom sudionika, testirane su razlike u odnosu na stalnu zaposlenost, povremenu zaposlenost, nezaposlenost roditelja te roditelje koji su u mirovini. Korišten je Kruskal-Wallis test za analizu razlika u procjeni zadovoljstva životom i radnog statusa roditelja, a za testiranje razlika među pojedinim grupama Mann-Whitney test. Rezultati analize prikazani su u Tablici 9.

Tablica 9. Prikaz rezultata Kruskal-Wallis i Mann-Whitney testa u odnosu na razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom s obzirom na radni status roditelja, odvojeno za očeve i majke

	Zadovoljstvo obiteljskim životom					
	Očevi			Majke		
	Prosječni rang	KW	MWU	Prosječni rang	KW	MWU
U stalnom radnom odnosu (1)	4874,35			4919,28		
Povremeno zaposleni (2)	4265,50	$\chi^2 = 51,267^{***}$	$1 > 2^{***}, 3^{***}, 4^{**}$ $4 > 2^*$	4485,28	$\chi^2 = 26,147^{***}$	$1 > 2^{***}$ $2 > 3^{***}$
Nezaposleni (3)	4419,69			4893,88		
Umirovljenici (4)	4666,74			4590,79		

*** $p = 0,000$; ** $p \leq 0,010$, * $p \leq 0,050$

Postoje značajne razlike u odnosu na radni status roditelja i procjenu zadovoljstva obiteljskim životom (očevi $\chi^2=51,267$, $df=3$, $p=,000$; majke $\chi^2=26,147$, $df=3$, $p=,000$). Kada se radi o radnom statusu očeva, Mann-Whitney test pokazuje kako postoje značajne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom između sudionika čiji su očevi stalno zaposleni i onih čiji su očevi povremeno zaposleni, nezaposleni ili u mirovini ($p \leq 0,050$). Iz Tablice 9. vidljivo je da sudionici čiji su očevi stalno zaposleni postižu značajno veće rangove od svih ostalih radnih statusa. Analiza pokazuje značajnu razliku ($p = 0,020$) i između odgovora sudionika čiji su očevi povremeno zaposleni i onih čiji su očevi u mirovini. Sudionici istraživanja čiji su roditelji u mirovini postižu više rangove od onih koji su povremeno zaposleni, odnosno izvještavaju o većem zadovoljstvu obiteljskim životom. U odnosu na radni status majke, Mann-Whitney test pokazuje kako postoje značajne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom između sudionika istraživanja čije su majke u stalnom radnom odnosu i povremene zaposlene ($p = 0,000$) te onih čije su majke povremeno zaposlene i nezaposlene ($p = 0,000$). Rangovi pokazuju kako sudionici čije su majke stalno zaposlene i oni čije su majke nezaposlene zadovoljstvo obiteljskim životom procjenjuju u višim vrijednostima nego sudionici istraživanja čije su majke povremeno zaposlene. U odnosu na druge radne stative majki nema značajnih razlika ($p \geq 0,05$).

RASPRAVA

U radu su istražene osobitosti obiteljskog okruženja adolescenata te razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom u odnosu na neka osobna obilježja adolescenata (spol, dob) i neka obilježja obitelji (struktura obitelji, obrazovanje i zaposlenost roditelja).

Većina adolescenata živi u dvoroditeljskim obiteljima (80,1%). Razvedene roditelje ima 13,5% adolescenata, a samo njih 0,7% ne živi niti s jednim roditeljem. Većina adolescenata ima barem jednog brata ili sestru (83,4%). Roditelji su uglavnom završili srednji stupanj obrazovanja (54,4% majki i 59,0% očeva), dok srednju školu nije završilo 7% majki i 5,4% očeva. Zanimljivo je vidjeti da su majke nešto više visoko obrazovane (38,6%) u odnosu na očeve (35,6%). U odnosu na radni status roditelja, većina roditelja je stalno zaposleno (76,2% majki i 80,7% očeva). Ističe se podatak kako je nezaposleno 13,2% majki u odnosu na 3,2% očeva. U istraživanju se nije istraživao razlog nezaposlenosti pa je moguće zaključiti da je određen postotak majki nezaposlen svojim izborom, odnosno da su kućanice. Velika razlika je vidljiva u statusu »mirovina« gdje je u mirovini 9,4% očeva i samo 1,7% majki. Razlike u starosnoj dobi očeva i majki nisu dovoljno velike (očevi su stariji u prosjeku 3,18 godina od majki) da bi starosna dob majke ili očeva mogla u potpunosti objasniti ovaj podatak. Svakako bi u daljnjim istraživanjima okolnosti oko radnog statusa roditelja

valjalo detaljnije istražiti, pogotovo zbog rezultata ovog istraživanja koji pokazuju da postoje razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom adolescenata s obzirom na radni status roditelja.

Adolescenti koji žive u dvoroditeljskim obiteljima zadovoljstvo obiteljskim životom procjenjuju u značajno višim vrijednostima u odnosu na adolescente koji žive samo s jednim roditeljem. Ovi rezultati u skladu su s rezultatima mnogih istraživanja (npr. Sastre i Ferriere, 2000.; Suldo i Huebner, 2004.; Zullig i sur., 2005.). Ipak, treba napomenuti kako neki autori (npr. Lansford i sur., 2001.; Carlson, 2006.; Čudina-Obradović i Obradović, 2006.; Mooney, Oliver i Smith, 2009.; Bzostek i Berger, 2017.) ističu važnost istraživanja utjecaja obiteljske strukture ne kao izoliranog čimbenika već u kombinaciji s drugim čimbenicima koje nosi obiteljsko okruženje (npr. obrazovanje i zaposlenje roditelja, mentalno zdravlje roditelja i roditeljske stilove, socioekonomski status obitelji i slično). Utjecaj strukture obitelji na zadovoljstvo obiteljskim životom adolescenata svakako preostaje detaljnije istražiti.

Procjena zadovoljstva obiteljskim životom adolescenata razlikovala se i s obzirom na obrazovanje roditelja iako rezultati nisu jednoznačni. Naime, rezultati pokazuju kako su značajne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom vidljive samo kod adolescenata čiji očevi nisu završili srednjoškolsko obrazovanje i onih čiji su očevi završili srednjoškolsko obrazovanje. Adolescenti čiji su očevi završili srednjoškolsko obrazovanje procjenjuju zadovoljstvo obiteljskim životom višim. U odnosu na obrazovanje majki, uz istu značajnu razliku koja se pojavila kod očeva, dobivena je i značajna razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom adolescenata čije majke nisu završile srednjoškolsko obrazovanje i onih koje imaju završen viši stupanj obrazovanja od srednje škole. Adolescenti čije su majke završile viši stupanj obrazovanja zadovoljstvo obiteljskim životom procjenjuju većim. U literaturi gotovo nema studija koje su istraživale razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom mladih u odnosu na obrazovanje roditelja. U ovoj studiji, utvrđeno daje naznake da je srednjoškolsko obrazovanje i za očeve i za majke vrlo značajno za postizanje više razine zadovoljstva obiteljskim životom adolescenata. Iz navedenog je moguće zaključiti kako je moguće da i samo obrazovanje roditelja ima određeni preventivni učinak. Obrazovanje roditelja se u nekim istraživanjima povezuje sa socioekonomskim statusom obitelji, pa se može postaviti hipoteza da bolji socioekonomski status obitelji može voditi boljim razvojnim ishodima mladih, pa i većem zadovoljstvu obiteljskim životom mladih (Bocar, 2017.; Currie i Goodman, 2020.). No, neka druga istraživanja ovu vezu ne potvrđuju (Colonnese i sur., 2011.; Damsgaard i sur., 2014.). Ostaje da se ova hipoteza provjeri daljnjim istraživanjima.

Rezultati istraživanja koji su dobiveni pri ispitivanju razlika u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom u odnosu na radni status roditelja daju vrlo zanimljive podatke. Kada se radi o zadovoljstvu obiteljskim životom adolescenata i radnom statusu očeva, rezultati pokazuju kako postoje značajne razlike u procjeni zadovoljstva obiteljskim životom između adolescenata čiji su očevi stalno zaposleni i onih čiji su

očevi povremeno zaposleni, nezaposleni ili u mirovini. Međutim, rezultati pokazuju i da adolescenti čiji su roditelji u mirovini izvještavaju o većem zadovoljstvu obiteljskim životom od onih čiji su očevi povremeno zaposleni. Nadalje, u odnosu na radni status majki podaci pokazuju kako oni adolescenti čije su majke stalno zaposlene procjenjuju veće zadovoljstvo obiteljskim životom nego adolescenti čije su majke povremeno zaposlene. Isto tako, adolescenti čije su majke nezaposlene procjenjuju veće zadovoljstvo obiteljskim životom u odnosu na one čije su majke povremeno zaposlene. Slično kao i kod obrazovanja roditelja, niti radni status roditelja nije puno istraživano u odnosu na zadovoljstvo obiteljskim životom mladih. Ipak, neka istraživanja pokazuju povezanost (ne)zaposlenosti roditelja s procjenom zadovoljstva obiteljskim životom adolescenata (Frasquillo i sur., 2016.; Livazović i Bojčić, 2019.). Ako se gleda povezanost radnog statusa roditelja s razvojnim ishodima djece i mladih, istraživanja potvrđuju da je zaposlenost roditelja povezana s manje socijalnih i emocionalnih poteškoća mladih (McMunn i sur., 2012.). Zanimljivo je kako se, u ovom istraživanju, mirovina očeva i nezaposlenost majke, u odnosu na druge radne statuse roditelja (izuzev stalnog zaposlenja), pokazala kao status povezan s većim zadovoljstvom obiteljskim životom adolescenata. Postavlja se pitanje je li to povezano s vremenom koje roditelji imaju za ulaganje u obiteljski život. Čini se potrebnim detaljnije istražiti kako uzroke nezaposlenosti (moguće da su u nekim situacijama izbor) tako i statusa »mirovina«. Kada se govori o (ne)zaposlenosti, ona može biti različito iskustvo za roditelja što sigurno može utjecati na obiteljski kontekst. Kod pitanja mirovina, moguće je pretpostaviti da se u ovom istraživanju radi i o nekom postotku braniteljskih mirovina. Braniteljske mirovine imaju neke specifičnosti koje, opet, mogu utjecati na obiteljski kontekst. Svakako ostaje, za neka daljnja istraživanja, detaljnije istražiti utjecaj različitih radnih statusa roditelja na zadovoljstvo obiteljskim životom mladih.

Ograničenja istraživanja

Ovo istraživanje ima nekoliko ograničenja. Prvo se odnosi na uzorak. Kvotni uzorak stratificiran je s obzirom na tri hrvatska srednjoškolska programa, trogodišnje, četverogodišnje strukovne škole i gimnazije te pojedinačna usmjerenja unutar svake od škola. U istraživanje su uključeni adolescenti pet hrvatskih gradova: Zagreba, Splita, Osijeka, Pule i Varaždina. Kako bi se rezultati mogli generalizirati na nacionalnoj razini, u budućim istraživanjima trebalo bi ravnomjernije uključiti sudionike iz svih dijelova Hrvatske (uključujući i ruralne), kao i neke specifične skupine sudionika poput mladih koji nisu nastavili ili su prekinuli srednjoškolsko obrazovanje. Drugo ograničenje istraživanja odnosi se na opsežan upitnik koji se koristio u istraživanju i čije je ispunjavanje zahtijevalo prilično vrijeme i koncentraciju sudionika istraživanja što je moglo utjecati na kvalitetu prikupljenih podataka. Treće ograničenje istraži-

vanja odnosi se na mogućnost zaključivanja o rezultatima u odnosu na radni status roditelja i njegov utjecaj na zadovoljstvo obiteljskim životom adolescenata. Naime, istraživanjem nisu prikupljeni podaci o razlogu nezaposlenosti roditelja (npr. radi li se o izboru) te o statusu »mirovina« (moguće da dio roditelja sudionika istraživanja prima braniteljske mirovine što može na specifične načine utjecati na obiteljski kontekst). Konačno, nacrt istraživanja ne dozvoljava zaključivanje o uzročno-posljedičnim vezama, odnosno utjecaju istraživanih osobnih obilježja i obilježja obitelji na zadovoljstvo obiteljskim životom adolescenata.

ZAKLJUČAK

Istraživanje predstavljeno u ovom radu daje važne podatke o razlikama u procjeni obiteljskog života adolescenta u odnosu na njihovu dob i spol, te nekim obilježjima obitelji. Kvaliteta obiteljskog okruženja igra značajnu ulogu u razvoju mladih, a zadovoljstvo obiteljskim životom povezano je s mnogo obiteljskih čimbenika poput kvalitete odnosa roditelj – dijete, uključenosti roditelja te socijalne i emocionalne podrške roditelja.

Iako adolescenti visoko procjenjuju svoje zadovoljstvo obiteljskim životom, očito je kako postoje razlike u toj procjeni i to po svim ispitivanim područjima. Ukoliko se dobiveni podaci stave u kontekst promocije pozitivnog razvoja i prevencije rizičnih ponašanja, postaje jasnije u koja područja je potrebno ulagati i u koje razvojno doba mladih i/ili razvojni ciklus obitelji. Važno je početi ulagati u jačanje kvalitete obiteljskog okruženja i roditeljskih vještina što ranije, svakako prije početka adolescencije i u svim oblicima obitelji (jednoroditeljskim i dvoroditeljskim). To, naravno, ne isključuje ciljane preventivne intervencije dostupne roditeljima u vrijeme kada dijete uđe u adolescenciju zbog specifičnosti koje to razvojno doba nosi ili specifične preventivne intervencije usmjerene jednoroditeljskim obiteljima. Isto tako, čini se da je važno posebno ulagati u osnaživanje djevojaka s obzirom da one zadovoljstvo obiteljskim životom procjenjuju nižim. Niže zadovoljstvo obiteljskim životom, kao što je ranije spomenuto, povezano je s mnogim negativnim razvojnim ishodima.

Podaci dobiveni o razlikama u odnosu na obrazovanje i radni status roditelja otvaraju cijelo područje koje nadilazi pojedine preventivne intervencije ukoliko se želi sustavno ulagati u obitelj. Čini se važnim ponovno istaknuti rezultate istraživanja koji ukazuju na važnost srednjoškolskog obrazovanja roditelja. Ukoliko se postavi teza da je taj trenutak moguća »točka preokreta«, i u odnosu na kasnije roditeljstvo i u odnosu na prilike za stalnim zaposlenjem, mogući odgovor bi mogao biti zastupanje ideje o obaveznom srednjoškolskom obrazovanju. Naime, rezultati su pokazali da su (minimalno) srednjoškolsko obrazovanje roditelja kao i stalno zaposlenje roditelja čimbenici koji podržavaju veće zadovoljstvo obiteljskim životom mladih.

I dok je preventivnim intervencijama moguće utjecati na bolje nošenje s rizici-

ma koje u obiteljsko okruženje donosi nisko obrazovanje roditelja i njihova (povremena) nezaposlenost, sustavno rješenje ovog problema treba tražiti u nacionalnim politikama i praksama koje podržavaju i omogućuju prilike za (cjeloživotno) školovanje i za zaposlenje. Potrebno je imati na umu da je istraživanje provedeno prije COVID-19 pandemije te je moguće pretpostaviti da je ona dodatno nepovoljno utjecala na obiteljske uvjete kroz rast nezaposlenosti, ali i druge promjene u načinu života koje su utjecale na obiteljsko okruženje. Uz navedeno, u našoj zemlji nedostaju socijalne politike i sustavni programi podrške za jednoroditeljske obitelji koje su izložene dodatnim stresorima u odnosu na dvoroditeljske obitelji. Sustavno i dugoročno ulaganje povećava šansu svake obitelji za kvalitetniji život pa time i stvaranje kvalitetnijeg obiteljskog okruženja za rast i razvoj djece i mladih. Posljedično se mogu očekivati i bolji razvojni ishodi djece i mladih te zdravije društvo u cjelini.

LITERATURA

1. Agate, J. R. (2007). An examination of the relationship between family leisure satisfaction and satisfaction with family life. *Dissertation*. Utah: Brigham Young University.
2. Alboukordi, S., Nazari, A. M., Nouri, R. & Sangdeh, J. K. (2012). Predictive factors for juvenile delinquency: The role of family structure, parental monitoring and delinquent peers. *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, 5 (1), 770–777. <https://ijcst.journals.yorku.ca/index.php/ijcst/article/view/35180>
3. Antaramian, S. P., Huebner, E. S. & Valois, R. F. (2008). Adolescent life satisfaction. *Psychologie Appliquee*, 57 (1), 112–126. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00357.x>
4. Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Regalia, C. & Scabini, E. (2011). Impact of family self efficacy beliefs on quality of family functioning and satisfaction with family life. *Applied Psychology*, 60, 421–448.
5. Bocar, A. (2017). Parents' socioeconomic profile, students' family structure, family size and their nonacademic problems. *SSRN Electronic Journal*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2956928>
6. Bradshaw, J., Keung, A., Rees, G. & Goswami, H. (2011). Children's subjective well-being: International comparative perspectives. *Children and Youth Services Review*, 33 (4), 548–556.
7. Branje, S. J. T., Hale, W. W., Frijns, T. & Meeus, W. H. J. (2019). Longitudinal associations between perceived parent-child relationship quality and depressive symptoms in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 751–763. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9401-6>

8. Brooks, F. M., Magnusson, J., Spencer, N. & Morgan, A. (2012). Adolescent multiple risk behaviour: An asset approach to the role of family, school and community. *Journal of Public Health*, 34 (Suppl_1), 48–56. <https://doi.org/10.1093/pubmed/dfs001>
9. Bzostek, S. H. & Berger, L. M. (2017). Family structure experiences and child socioemotional development during the first nine years of life: Examining heterogeneity by family structure at birth. *Demography*, 54 (2), 513–540. <https://doi.org/10.1007/s13524-017-0563-5>
10. Carlson, M. J. (2006). Family structure, father involvement, and adolescent behavioral outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 68, 137–154. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00239.x>
11. Cenkseven Önder, F. & Yilmaz, Y. (2012). The role of life satisfaction and parenting styles in predicting delinquent behaviors among high school students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12 (3), 1744–1748.
12. Colonesi, C., Draijer, E. M., Stams, G. J. J.M, van der Bruggen, C. O., Bögels, S. M. & Noom, M. J. (2011). The relation between insecure attachment and child anxiety: A meta-analytic review. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40 (4), 630–645. <https://doi:10.1080/15374416.2011.581623>
13. Currie, J., Goodman, J. (2020). Parental socioeconomic status, child health, and human capital. In: Bradley, S., Green, C. (eds.), *The Economics of education* (Second Edition). London: Academic Press, 239–248.
14. Čudina-Obradović, M. & Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
15. Da Costa, M. P. & Neto, F. (2019). Psychometric evaluation of the portuguese satisfaction with Family Life Scale. *Measurement Instrument Database for the Social Sciences* 1 (7), <https://doi.org/10.1186/s42409-019-0009-5>
16. Dahl, R. E., Allen, N. B., Wilbrecht, L. & Suleiman, A. B. (2018). Importance of investing in adolescence from a developmental science perspective. *Nature*, 554 (7693), 441–450.
17. Damsgaard, M. T., Holstein, B. E., Koushede, V., Madsen, K. R., Meilstrup, C., Kubstrup Nelausen, M. K., Nielsen, L. & Rayce, S. B. (2014). Close relations to parents and emotional symptoms among adolescents: Beyond socio-economic impact? *International Journal of Public Health*, 59 (5), 721–726. <https://doi.org/10.1007/s00038-014-0600-8>
18. Dittus, P. J., Michael, S. L., Becasen, J. S., Gloppen, K. M., McCarthy K. & Guilamo-Ramos, V. (2015). Parental monitoring and its associations with adolescent sexual risk behavior: A meta-analysis. *Pediatrics*, 136 (6), 1587–e1599. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-0305>
19. Elgar, F. J., Craig, W. & Trites, S. (2013). Family dinners, communication and mental health in Canadian adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 52, 433–438. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.07.012>

20. Ferić Šlehan, M., Mihić, J. & Ricijaš, N. (2008). Rizična ponašanja mladih i njihova percepcija očekivanih posljedica za rizična ponašanja od strane roditelja. *Kriminologija & socijalna integracija*, 16 (2), 47–59.
21. Fosco, G. M., Stormshak, E. A., Dishion, T. J. & Winter, C. E. (2012). Family relationships and parental monitoring during middle school as predictors of early adolescent problem behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 41 (2), 202–213. <https://doi.org/10.1080/15374416.2012.651989>
22. Frasquilho, D., de Matos, M. G., Neville, F., Gaspar, T., & de Almeida, J. M. C. (2016). Parental unemployment and youth life satisfaction: The moderating roles of satisfaction with family life. *Journal of Child and Family Studies*, 25 (11), 3214–3219. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0480-z>
23. Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P. & Henrich, G. (2007). Life satisfaction decreases during adolescence. *Quality of life research: An international journal of quality of life aspects of treatment, care and rehabilitation*, 16 (6), 969–979. <https://doi.org/10.1007/s11136-007-9205-5>
24. Henry, C. S. & Lovelance, S. G. (1995). Family resources and adolescent family life satisfaction in remarried family households. *Journal of Family Issues*, 16 (6), 765–786.
25. Hoskins, D. H. (2014). Consequences of parenting on adolescent outcomes. *Societies*, 4, 506–531. <https://doi.org/10.3390/soc4030506>
26. Inguglia, C., Ingoglia, S., Liga, F., Coco, A. L. & Cricchio, M. G. L. (2015). Autonomy and relatedness in adolescence and emerging adulthood: Relationships with parental support and psychological distress. *Journal of Adult Development*, 22 (1), 1–13. <https://doi.org/10.1007/s10804-014-9196-8>
27. Kamaruddin, K. & Sa'ad, F. (2015). The influence of family satisfaction and school satisfaction toward psychological well-being of adolescent students. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE)*, 2(8), 12–17.
28. Keresteš, G., Brković, I. & Kuterovac Jagodić, G. (2011). Doživljaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi i sukobi između roditelja i adolescenata. *Suvremena psihologija*, 14 (1), 17–34.
29. Lansford, J. E., Ceballo, R., Abbey, A. & Stewart, A. J. (2001). Does family structure matter? A comparison of adoptive, two-parent biological, single-mother, stepfather, and stepmother households. *Journal of Marriage and Family*, 63 (3), 840–851. <http://www.jstor.org/stable/3654654>
30. Levin, K. A., Dallago, L. & Currie, C. (2012). The association between adolescent life satisfaction, family structure, family affluence and gender differences in parent-child communication. *Social Indicators Research*, 106 (2), 287–305.
31. Livazović, G. & Bojčić, K. (2019). Problem gambling in adolescents: What are the psychological, social and financial consequences? *BMC Psychiatry*, 19, 308. <https://doi.org/10.1186/s12888-019-2293-2>

32. Luk, J., Farhat, T., Iannotti, R. & Simons-Morton, B. (2010). Parent-child communication and substance use among adolescents: Do father and mother communication play a different role for sons and daughters?. *Addictive Behaviors*, 35, 426–431. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2009.12.009>.
33. Luketić, M. (2018). Odnosi u obitelji i njihov utjecaj na školski uspjeh djece. *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 2 (2), 69–81.
34. Ljubetić, M., Reić Ercegovac, I. & Mandarić Vukušić, A. (2020). Percepcija obiteljske komunikacije adolescenata i njihovih roditelja – rezultati preliminarnog istraživanja. *Nova prisutnost*, XVIII (2), 279–292. <https://doi.org/10.31192/np.18.2.4>
35. MacDonald, J. M., Piquero, A. R., Valois, R. F. & Zullig, K. J. (2005). The relationship between life satisfaction, risk-taking behaviors, and youth violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 20, (1), 1495–1518. <https://doi.org/10.1177/0886260505278718>
36. McMunn, A., Kelly, Y., Cable, N. & Bartley, M. (2012). Maternal employment and child socio-emotional behaviour in the UK: Longitudinal evidence from the UK Millennium Cohort Study. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 66 (7), e19. <https://doi.org/10.4103/0976-9668.184697>
37. Mensah, M. K. & Kuranchie, A. (2013). Influence of parenting styles on the social development of children. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2 (3), 123. <https://doi.org/10.5901/ajis.2013.v2n3p123>
38. Mooney, A., Oliver, C. & Smith, M. (2009). *Impact of family breakdown on children's well-being: Evidence review*, (DSCF Research Report RR113). London: Institute for Education, University of London.
39. Nelson, E. E., Jarcho, J. M. & Guyer, A. E. (2016). Social re-orientation and brain development: An expanded and updated view. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 17, 118–127. <http://dx.doi.org/10.1016/j.dcn.2015.12.008>
40. Olson, D. H. & Gorall, D. M. (2006). *FACES IV & the Circumplex Model*. Minneapolis: Life Innovations.
41. Olson, D. (2011). FACES IV and the Circumplex Model: Validation study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 37 (1), 64–80. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2009.00175.x>
42. Pandžić, M., Vrselja, I. & Merkaš, M. (2017). Parental self-efficacy and adolescent risky and antisocial behaviour: The mediating role of parental punishment and school engagement. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53 (Supplement), 204–218.
43. Portugal, A. P., Beja, M. J., Cunha, D., Camacho, F., Spínola, J. & Santos, A. S. (2019). Emerging adulthood and parent-child communication: A validation study with perception scale of parenting communication. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 19 (2), 203–215.

44. Poff, R., Zabriskie, R. & Townsend, J. (2010). Modeling family leisure and related constructs: A national study. *Journal of Leisure Research*, 42, 365–391.
45. Proctor, C., Linley, P. & Maltby, J. (2012). Life satisfaction. In: Levesque R. J. R. (ed.) *Encyclopedia of Adolescence*. New York: Springer, 1–12. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1695-2>
46. Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A. & Šakić, M. (2009). Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Društvena Istraživanja*, 18 (3), 547–564.
47. Rees, G. (2017). Family structure and children's subjective well-being: A comparative analysis in eight European countries. *Enfance; Psychologie, Pédagogie, Neuropsychiatrie, Sociologie*, 2017 (1), 13–35. <https://doi.org/10.4074/s0013754517001033>
48. Ryan, S. M., Jorm, A. F. & Lubman, D. I. (2010). Parenting factors associated with reduced adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 44 (9), 774–783. <https://doi.org/10.1080/00048674.2010.501759>
49. Sastre, M. T. M. & Ferriere, G. (2000). Family »decline« and the subjective well-being of Adolescents. *Social Indicators Research*, 49, 69–82. <https://doi.org/10.1023/A:1006935129243>
50. Sheehan, P., Sweeny, K., Rasmussen, B., Wils, A., Friedman, H. S., Mahon, J., Patton, G. C., Sawyer, S. M., Howard, E., Symons, J., Stenberg, K., Chalasani, S., Maharaj, N., Reavley, N., Shi, H., Fridman, M., Welsh, A., Nsofor, E. & Laski, L. (2017). Building the foundations for sustainable development: A case for global investment in the capabilities of adolescents. *The Lancet*, 390 (10104), 1792–1806. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(17\)30872-3](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(17)30872-3)
51. Shahraki-Sanavi, F., Baghbanian, A., Shovey, M. & Ansari-Moghaddam, A. (2013). A study on family communication pattern and parenting styles with quality of life in adolescent. *The Journal of the Pakistan Medical Association*, 63, 1393–1398.
52. Smetana, J. G. (2017). Current research on parenting styles, dimensions, and beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 15, 19–25. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.02.012>.
53. Sremić, I. & Rijavec, M. (2010). Povezanost percepcije majčinog i očevog roditeljskog ponašanja i školskog uspjeha kod učenika osnovne škole. *Odgovorne znanosti*, 12, 2 (20), 347–360.
54. Størksen, I., Røysamb, E., Moum, T. & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: A longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence*, 28 (6), 725–739. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.01.001>

55. Suldo, S. M. & Huebner E. S. (2004). The role of life satisfaction in the relationship between authoritative parenting dimensions and adolescent problem behavior. *Social Indicators Research*, 66, 165–195. <https://doi.org/10.1023/B:SO-CI.0000007498.62080.1e>
56. Vandeleur, C. L., Jeanpretre, N., Perrez, M. & Schoebi, D. (2009). Cohesion, satisfaction with family bonds, and emotional well-being in families with adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 71 (5), 1205–1219. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00664.x>
57. Wang, M. T. & Sheikh-Khalil, S. (2014). Does parental involvement matter for student achievement and mental health in high school? *Child Development*, 85 (2), 610–625. <https://doi.org/10.1111/cdev.12153>
58. Youngblade, L. M., Theokas, C., Schulenberg, J., Curry, L., Huang, I. C. & Novak, M. (2007). Risk and protective factors in families, schools and communities: A contextual model of positive youth development in adolescents. *Pediatrics*, 119 (1), 47–53. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-2089H>
59. Zloković, J., Gregorović Belaić, Z. & Čekolj, N. (2020). *Family life satisfaction – Perception of the youth and their parents*. 6th International E-Conference on Studies in Humanities and Social Sciences: Conference Proceedings. U: Vasileva Petkova, T. i Stefanov Chukov, V. (ur.), Beograd: Center for Open Access in Science (COAS), 29–40. <https://doi.org/10.32591/coas.e-conf.06.03029z>
60. Zullig, K. J., Valois, R. F., Huebner, E. S. & Wanzer Drane, J. (2005). Associations among family structure, demographics, and adolescent perceived life satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 14, 195–206. <https://doi.org/10.1007/s10826-005-5047-3>

Martina Ferić
Josipa Mihić
Miranda Novak
Valentina Kranželić

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences
University of Zagreb

CHARACTERISTICS OF THE FAMILY AND ADOLESCENTS' FAMILY LIFE SATISFACTION

ABSTRACT

The aim of this paper is to determine adolescents' family life satisfaction and to investigate whether there are differences in adolescents' family life satisfaction depending on the personal characteristics of the study participants (gender, age) and family characteristics (family structure, education and employment of parents). The study involved 10,138 students from all grades of high schools from five major Croatian cities: Zagreb, Osijek, Split, Pula, and Varaždin. The quota sample was stratified with respect to three Croatian secondary school programs, three- and four-year vocational schools and grammar schools, and individual orientations within each of the schools. In the total sample, 47.5% were young men ($N = 4,595$) and the mean age was $M_{age} = 16.2$ ($SD_{age} = 1.16$). Of the total number of participants, 4.5% ($N = 456$) did not report their gender. The results show that there are differences in adolescents' family life satisfaction in terms of gender, age, living with both parents or one parent, and parents' educational and work status. The results point to the need for a timely implementation of effective parenting skills programs and preventive interventions aimed at the family or parents, considering the gender of adolescents. Low levels of parental education and unemployment are associated with lower levels of adolescents' satisfaction with their family life. Systematic investments through national policies and programs that increase opportunities for (lifelong) education and employment for parents seem to be important for investing in the quality of the family environment.

Key words: adolescents; family life satisfaction; family environment

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.